

הלכות פסח תלד-תלה

נא

שיפקודם הוא כעצמו ויש אומרים^א שהביטול אין צריך להיות דומה ממש להפקד בדבר זה שהרי החמץ בשעה שעובר עליו ככל יראה וכל ימצא אינו שלו כלל אלא שהכתוב עשאו כשלו שיהיה שמו נקרא עליו שיעבור עליו לפיכך בגילוי העת בלבד שהוא מנבל דעתו אפילו ע"י שליח שאינו חפץ בו כלל די בכך להפקיע שמו מעליו שלא יעבור עליו^ב וכן עוקר ואף על פי כן טוב לחוש לכתחלה לסברא הראשונה:

מז אפטרופוס של יתומים חייב לברוק ולבטל חמץ של יתומים כמו שהוא חייב לעשות להם כל שארי מצות בין של תורה בין מדברי סופרים^ג כמו שנתבאר בהו"מ סימן ר"צ^ד:

תלה דין מי שלא בדיק בליל י"ד וכו' ד' סעיפים:

א מי ששכח או הויד^א ולא בדיק בליל י"ד יברוק ביום י"ד^ב לאור הנר^ג ויברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על ביעור חמץ^ד ואחר הבריקה יבטל אם עדיין לא הגיע שעה ששית^ה:

ב עבר כל יום י"ד ולא בדיק בליל י"ד הפסח^ו לאור הנר הדינו מתחלת ליל ט"ו עד סוף י"ט האחרון^ז שהוא יום אחד בארץ ישראל ובגולה ב' ימים חייב הוא לברוק (מיד באותה שעה שזוכר^ח עי' ס' תל"א)^ט ככל משפטי הבריקה^י שנתבאר סימן תל"ג.

וקודם^{יא} הבריקה חייב לברך על ביעור חמץ^{יב} אפילו אם כבר ביטל כל חמצו קודם הפסח^{יג} שאינו מצווה לבערו מן התורה מכל מקום מדברי סופרים חייב הוא לברוק ולהפש אחריו ולבערו מן העולם לגמרי שחששו חכמים אם לא יברוק ויחפש אחריו לבערו שמוא ימצאנו מאליו וישכח ויאכלנו^{יד} אבל בשעה שהוא מחפש אחריו אף אם

קונטרס אחרון

(א) וקדם הבריקה חייב לברך בו אפילו אם כבר ביטל בו אף שהט"א^א מסתפק בזה אין ספקיו מוציא מידי ודאי של המ"א^ב והחק יעקב^ג והלכך לא שייך כאן ספק ברכות להקל ועוד שהמה הרבים:

<p>א בעל הניסוח ח"ב הל' ביעור חמץ (קכ, ב). ח"ט
פ"ב ח"ב ר"ן שם. מור וש"ע ס"ה. וראה שערי שר
ח"ב שער ה פכ"ג ר"ה וענין.
צב ב"י ר"ה ושולחן. לבוש ס"ד. וברלעיל ס"ז וש"ס
וראה לקטן ס' תלו ס"ג וק"א שם ס"ק ד (ושם
נביא מ"ש רמ"א ס"ה, שכשנבטל צריך לומר חמצו של
פלוני יא בטל כו', ושאריו נגשבו כל האחרונים).
צג ח"י ס"ק מו.
צד סימן ה' בשע"ר לא הגיע לדיוט, וראה ש"ע שם
ספ"ו. וראה גם לעיל ס' שסו ס"ו.</p> | <p>ג בדלעיל ס' תלג ס"א וש"ס.
ד רמב"ם פ"ג הל' ז.
ה רמב"ם שם הל' ז.
ו משנה שם. מור וש"ע.
ז דיינו אפילו ביום טוב, כדלקטן ס"ג. מ"ו וס"א ס"א א.
ח ח"א סוף ס"ק א.
ט מור וש"ע.
י סוף סוף ה.
יא פ"ח ס"א.
יב רמב"ם פ"ג הל' ז.
יג מ"א ס' תמו ס"ק א. ח"י סוף ס"ק ה. וראה ק"א
ס"ק א. והשע"ת יבאר לקטן ס"ד.
יד בשע"ת ה' בדלעיל ס' תלג ס"ד וש"ס.</p> |
|---|--|

סימן תלה

א רמב"ם פ"ג הל' ז.
ב משנה דף י', ב. מור וש"ע.

צינונים לקונטרס אחרון

- כלל לב, שרי חמר מערכת ברכות ס' א ס"ח אות ד.
וראה גם לעיל ס' תלג ק"א ס"ק טו וש"ס.
א ס"ק ה.
ב ס"ק ב.
ג ס"ק"ב (שהסתפק רק כשכבר קיים תקנת בדיקה),
וכי' תמו ס"ק א. וראה כללי הפוסקים וההוראה

ימצאנו לא ישבח ויאכלנו שהרי כל עצמו אינו מחזר אחריו אלא כדי לבערו מן העולם ואך ישבח איסורו ויאכלנו¹⁰:

ג. וכשהוא בודק ומחפש אחר החמץ ביום טוב עצמו בין ביו"ט הראשון בין ביום טוב האחרון אפילו ביו"ט האחרון של גלויות ומצא חמץ כבדקתו לא יגע בו אלא יכפה עליו כלי¹¹ עד הערב כדי שיהיה מכוסה מן העין ולא יבוא לאכול ממנו¹² ולערב יבערנו כמו שיתבאר בס' תמ"ו¹³ ע"ש כל פרמי דין זה (אבל בשבת שבתוך הפסח לא יבדוק כלל¹⁴ שאין בדיקה אלא לאור הנר ובשבת אסור לטלטל את הנר עי' ס' תמ"ד¹⁵):

ד. עבר כל הרגל ולא בדק חייב לבדוק לאחר הרגל¹⁶ לאור הנר¹⁷ כדי לבער¹⁸ (מן העולם לגמרי ע"ד שיתבאר בס' תמ"ה¹⁹) כל חמץ שימצא כבדקתו שהוא אסור בהנאה²⁰ משום שעבר עליו הפסח כמו שיתבאר בס' תמ"ה²¹ ואם לא יבדוק ויחפש אחריו כדי לבערו יש לחוש שמו ימצאנו מאליו וישבח ויאכלנו²².

ועל בדיקה שלאחר הרגל לא יברך כלום²³ כי אך יברך וצונו על ביעור חמץ והרי הוא אוכל חמץ²⁴ ומה שהוא מצווה ומחוייב לבער חמץ זה שעבר עליו הפסח אינו אלא משום חשש תקלה? שלא יבא לאכול אבל הביעור הזה מצד עצמו אין בו מצוה כלל שהרי אף אם משהה אותו בביתו ואינו מבערו אינו עובר על שהיה זו מצד עצמה כבל ראה וכבל ימצא אפילו מדברי סופרים אלא שנקרא עובר על דברי חכמים שאסרו להשתנות שלא יבא לדי ממשול אכילה אבל אם לא היינו הוששין שיבא לדי ממשול אין בהשהיה זו מצד עצמה איסור כלל ולכך אין לברך על ביעור זה²⁵ (כמו שהממית עופות שנדרסו שאסור להשהותן משום חשש תקלה כמו שנתבאר בורה דעה ס' נ"ז²⁶ ואין מברך על ביעורן מכותו) מה שאין כן כשהוא בודק ומבער בתוך הפסח שאו יש בביעור מצוה מצד עצמו שנאמר²⁷ תשבתו שאור מבתכם²⁸ ואם אינו מבערו עובר עליו כבל ראה ובל ימצא²⁹ ואף אם כבר ביטל כל חמץ קודם הפסח שאינו מצווה לבערו מן התורה מכל מקום כיון שגורו חכמים שאין ביטול מועיל כלום (ב) מטעמים

קונטרס אחרון

(ב) מטעמים ידועים בו עי' במ"א ס' תמ"ז ס"ק מ"ו ועי' במ"ש בס' תמ"ז.

כתב החק יעקב³ מי שלא ביער חמץ ומת לאחר שהגיע זמן איסורו אין היורשים מחויבים לבערו

טו נגמרא דף יא. מ"א ס"ק א. וראה גם לקמן ס' תמ"ז ס"ג. ס"ג. ס' תמו ס"ג. ס' תנא ס"ג.
 טז מ"מרא דרב יהודה אמר רב דף ז ע"א. מ"א ס"ק א.
 יז רש"י (תוס') שם ר"ה כ"פ.
 יח סעף ה.
 יט ראה תהורה על שו"ע הל' פסח.
 כ סעף א.
 כא חשנה דף י. ב. מור שו"ע.
 כב רוקח ס' רכס. ב"ח בסוף הסימן ח"י ס"ק א.
 כג רמב"ם פ"ג הל' ה. והוא משום חשש תקלה שלא יבא לאכול כדלקמן בסמוך.
 כד סעף ד ואילך. וראה מ"מ וצינוים.
 כה רמב"ם שם. מור שו"ע. וראה ח"י ס"ק ה.

צינוים לקונטרס אחרון

ד קונטרס אחרון ס"ק א. ה ס"ק ב.

כו סעף א.
 כז תוס' שם ר"ה ואם. לבוש.
 כח רמב"ם פ"ב הל' טז. טור ושו"ע.
 כט מ"מ שם.
 ל ראה נגמרא ב. ב. שו"ט רמב"ם הל' מאכלות אמורות פ"ה הל' ה' מנעשר שני פ"ב הל' ה"ג. וראה מ"מ וצינוים.
 לא ראה לקמן ס' תמו ס"ב.
 לב סימן זה בשו"ע לא הגיע לדעתו. וראה שו"ע שם סעף ב. וראה גם לקמן ס' תמו קו"א ס"ק א. ס' תמו ס"א.
 לג שמות יב. מו.
 לד לבוש.
 לה מ"מ ו"מ שם. לבוש. וראה מ"מ וצינוים.

הלכות פסח תלה

נג

ידועים¹² הרי חמץ זה כאלו לא נתבטל ועובר עליו בכל יראה ובל ימצא מדברי סופרים וגם יש בו מצות תשבתו מדברי סופרים¹³ ולכך מברך וצוננו על בעור חמץ:

קונטרס אחרון

מעיקר הדין*, עיין שם שהביא ראה מהמפקיר עבדו ומת וכו' ואיסורא לבריה לא מורית¹, ואף ע"ג דלית הלכתא כאמיר², מכל מקום התם היינו מדרבנן בעלמא כמי"ש הרא"ש שם³, ודלא כדעת הרי"ף שם⁴. ולא העתקתי דבריו לפי שאין דמיונו עולה יפה כמו שיתבאר, והם שמות שוין וגופין מתולקין דוק ותשכת. ואף לפי דמיונו לא קיי"ל הכי, שהרי הרשב"א בהידושו והב"י ביו"ד סי' רס"ז כתבו כדעת הרי"ף דאיסורא מוריש לבנו, וכן הוא בדרישה שם⁵, וכן הוא שיטת הטוש"ע שם⁶, דמדאורייתא צריך גט שחרור ולא מדרבנן כדעת הרא"ש⁷. וכן בדין⁸ שבשל תורה הלך אחר המחמיר⁹.

ולפי דעת החק יעקב הדין כן בכל שאר איסורי הנאה דאיסורא לא מורית¹⁰, גם למ"ש¹¹ החק יעקב ועוד משום דחמץ אינו ברשותו¹² כו'**, והנה הפך הגמרא*** בקדושין דף י"ז ע"ב¹³ דאי ירושת הגר דאורייתא אסור לו ליטול מעות חליפי ע"ז שביד (אחיו) הנכרי, לפי שמיד במיתת אביו וזה הוא בע"ז מדין ירושה, ע"ש בפריש"י¹⁴. ואין לדחות שהנכרי אביו היה מותר לו ליהנות מע"ז ואינו מזהר אלא לעבדו¹⁵, שהרי בש"ך ליי"ד סי' קמ"ג¹⁶ פסק כן גם כדאמרינן שמת והגית בן ישראל ונכרי¹⁷.

ואין לומר דכוונת הש"ך משום איסור רוצה בקיומו¹⁸, חדא דאיסור זה לא נזכר כלל בדבריו ולא בטוש"ע באותו סימן, ותו דלא הוה ליה למימר ירושת הגר דרבנן, דאפילו אם היה דאורייתא התירו לו להיות רוצה בקיומו של איסור כדי שלא יחזור לסורו, ובגמרא לא אמרו כן בפ"ה דע"ז¹⁹, אלא בקדושין דף י"ז ע"ב, ומשום איסור חליפין²⁰ דו"ק***.

לז ראה מ"מ וצוונים.

לו דלעיל סי' תלא ס"ד.

ציונים לקונטרס אחרון

- 1 גיטין מ, א (שלכן אין לעבד תקנה, שהיורש אינו יכול לתת לו גט שחרור להתירו בבת ישראל).
 - 2 אלא כרבנא שם, שהיורש יכול לתת לו גט שחרור.
 - 3 ח גיטין פ"ד פ"ט (שמך התורה יוצא לחירות במיתת האב כמו כדו שמת, שם לט, א).
 - 4 ט (כא, א).
 - 5 י ט"ק קכא.
 - 6 יא סעיף סד.
 - 7 יב וז"ה בגליה רבה סי' ב, וראה קובץ מבית חיינו ח"צ ע' 26.
 - 8 יג שכן צריך כפסוק גם לענין חמץ בפסח, שהיורש צריך לבעור.
 - 9 יד ע"ז ה, א.
 - 10 טו ראה הנו"ב תו ע' לו.
 - 11 טז ר"ל, דגם לפי מי"ש הח"י שהוא משום דחמץ אינו ברשותו, כן הוא בכל שאר איסורי הנאה (ולא רק בחמץ שמתוהר עליה לבעור, כדלמ"ש בבג"ה ה').
 - 12 יז פסחים ו, ב: ודילמא משכחת ליה לבתר איסורא ולא ברשיעה קיימא ולא מצ"י מבטלי, דא"ר אלעזר שני דריש אינן ברשותו של אדם ועשאן
- הכתוב כאילו הן ברשותו כו' וחמץ משש שעות ולמעלה.
 יח כגר ועובד כוכבים שירשו אביהם עובר כוכבים.
 יט ד"ה כי לא באו, וראה עין אליעזר או"ח סי' כז אות ל, אג"ק ח"ח ע' רנו, חסד יהושע ח"ב סי' כג.
 כ ובעשה שירוש אותה הגר עדיין לא נאסרה בהנאה, וראה מנחת פתים. הע"י"ב ששו ע' ג.
 כא ס"ק ה.
 כב שהבן יורש את הע"ז מיד במיתת אביו ולכן אסור בחליפיו.
 כג שרק כגר אקילו בה רבנן גזירה שמא יחזור לקלקולו (כמבואר בע"ז סד, סע"א), ולא בישראל. כד סד, א (כסוגיא של רוצה בקיומו, לא נאמר ה"טעם שירוש הגר מדרבנן).
 כד שכינן שאין הגר יורש מדאורייתא לכך אין בזה איסור חליפי ע"ז.
 כו ע"ב ד"ה משש שעות ולמעלה, אין חמץ ברשותו דכל היכא דאיתיה אסור בהנאה (וכדלעיל סי' תלא ס"ב). וראה ארץ צבי סי' פג ד"ה אנוס מ"ש.
 כז ראה כללי הפוסקים וההוראה כלל רסו.
 כח משנה י.

קונטרס אחרון

ותו¹⁷ כיון דכל איסורי הנאה אינן הפקר גמור, א"כ לא דמי כלל לעבד שהפקירו שאין לו בו שום צד ממון, וכך אינו יכול להוריש כי מה יוריש, אבל חמץ יש לו בו צד ממון, שאם עבר ומכרו מותר ליהנות מדמיו מן התורה. ומה שלא מצינו דמים לחמץ בפסח¹⁷ היינו משום דלכתחלה אסור למכרו כמו שכתבו החוס' ריש פ"ק דחולין¹⁷, ולשיטת רש"י שם¹⁷ משום שמדוברין אסור למוכר עצמו, א"כ לאו מדיי חסדיה, וכדפירש רש"י בפסחים דף ל"א סוף ע"ב¹⁷. אבל על כל מנים אינו הפקר גמור עד שכל הרוצה ליטול בעביירה יבא ויטול בעל כרחו של בעלים¹⁷, דאם לא כן למה ליה לרש"י למימר דלאו מדיי חסדיה תיפוק ליה דהפקרא הוא, וכל תרומה שהפקירה כהן ואכלה זר במזיד פשיטא דפטור מכלום. וכן מצינו בהדיא בפסחים דף ו' ע"ב ולא מצינו במטיל ליה, משמע דאי הוה מצי הוה מועיל, ואי בלאו הכי נמי הפקר גמור הוא עד שאין בניו יכולין לירשו ואפ"ה עשאו הכתוב כו' אם כן כשיפקירו מה מועיל¹⁷, אלא ע"כ כשהוא הפקר גמור לא עשאו הכתוב כו', ועכשיו שאינו הפקר אלא שאין לו זכות בגופו מחמת שאסור לו ליהנות ממנו ולכך אינו יכול להפקירו, עשאו הכתוב כאלו הוא שלו לגמרי. וא"כ

לא דמי כלל לעבד שהפקירו הפקר גמור, ואפשר שבניו יורשים החמץ דירושה ממילא¹⁸ הוא והיילא על כל מה ששם אביו נקרא עליו אף שאין לו זכות בגופו¹⁸, אבל אינו יכול להפקירו ולמכרו וליתן במתנה כיון שאין לו שום זכות בגופו, אף שהוא שלו ואין אחר יכול להציא מידו בעל כרחו כמו שנתבאר. וכדמשמע בהדיא בריש פרק ו' דכריתות¹⁸ דדוקא משום דמיאש מהשור כשנגמר דינו¹⁸ נעשה הפקר, אבל מחמת שהוא אסור בהנאה לא נפקע שם הבעלים ממנו, ודוק שהשוונו עריו מועיל יאוש בעלים דנמצא למפרע היה מותר בהנאה ויכול להפקירו¹⁸, אבל בחמץ שאין לו זכות בגופו אלא שעשאו הכתוב כו' לא מהני יאוש. וכן מצאתי בפי הגדול

ציורים לקונטרס אחרון

לדיו, יב ע' מרז. אהלי שם 2 ע' קלב. רשימות שיעורים סי' יא הערה 12, ליקוטי שיעורים סי' ג הערה 6. כבוד מלכים ע' קז.
לט ראה אבני נזר סי' שטו אות ט. סי' שמב אות יא. כיטו תורה ח ע' נה.

מ בי"מ טז, א
מא כו, א: שור הנסקל שהזומו עריו כל המחזיק בו זכה בו (ירואי מסתמא אפקריה מיניה דטבר ערי אמת הן, רש"י).
מב הרא"ש ב"ק פ"ו סי' כא: וכיון דכבר נאסר בהנאה מייאש מיניה.

מג ובשרית שם מסיק, שהיאוש מועיל מיד (וכל הקודם זכה בו), אלא שיאוש אינו כהפקר להוציאו מרשותו לגמרי. וראה שערי יהודה ב"ק ע' עד ואלך. התמים ח"ד ע' (רב) עג. העיר"ב שיע' כג. שערי שלום סי' יא. קובץ דברי תורה כ ע' כג.
מז בי"מ צו, ב (לענין בעל בנכסי אשתו). וראה לקמן סי' תלו קו"א פ"ק ג.
מח סעף ז: התנה עמה שלא יירשנה... אם התנה עמה אחר שנשאה הנאי בל יירשנה.
מו במלחמות כתובות פ"ט (מב, א). הובא ברא"ש ומ"מ דלקמן, שבאומר משינשאת תנאו בטל דמי לומר לאביו לא אירשין.
מז כתובות פ"ט סוסי"א (בשם הרמב"ן).
מח ה' אישות פכ"ג ה"ז (בשם הרמב"ן ורשב"א).

כט ה' ע"ז פ"ז ה"א. וראה גם שו"ת סי' יד: וצריך לבער מן העולם כמו חמץ, כרתמן (ע"ז מג, ב) שחוק וזויה לרוח כו', וכדאיתא בפסחים דף כ"ח. ל סעף יד.

לא פסחים ו' ב.
לב ב"ק כט, ב ד"ה משש.
לג אילו אם נספוק כהור"ש בעבר שהפקירו, שמן התורה אינו מוריש אסור לבנו.
לד פסחים לב, א: חמץ בפסח בר דמים הוא (בממנה).
לה ב ד"ה מותר.
לו ד"ה מפני.

לז ד"ה מבניו: וחמץ בפסח לאו בר דמים דאסור בהנאה בו ולא מדיי אפסדיה.
לח ראה ער"ו לקמן תל' גזילה ונגיבה ס"א (אסור לגזול או לגנוב כל שהוא דין תורה, ואעפ"י שפחות משה פרטת אינו נקרא ממונ). וראה לקו"ש שחל"ד ע' 53 (החלק בזה בין גניבה וגזילה לבין מדוק). וראה אבני נזר ח"ב סי' שפא ס"ק ג. אר"ן צבי ח"א סי' פא ד"ה עתה נבוא. העיר"ב תה ע' ז. תה ע' ט. אבל ראה מה שפסק בשרית סי' יד, שאסורי הנאה כל הקודם זכה בהן מטעם יאוש, אלא שמי' יאוש אינו כהפקר להוציאו מרשותו לגמרי. וראה שערי יהודה על ב"ק, טבעות זהב סי' תו. קובץ יגדיל תורה (ג), גליון ח ע' פרח. ט ע'